

TANULMÁNYOK A GYERMEKKULTÚRÁRÓL

PTE IGYK és Gyerekkultúra Kutatócsoport, Szekszárd. 2013.
163 oldal, ISBN: 9789637305597

Sándor Ildikó recenziója
Hagyományok Háza

A kötet megjelentetésével a szerkesztő, *Bús Imre* és a tanulmányok szerzői „tudatos gondolkodási, önmeghatározási folyamatot” ígérnek a gyermekcultúra témakörében korábban megjelent munkák folytatásaként. A téma egészét áttekintő vázlatos, elméleti-módszertani alapvetést követően a kötet első felében a történeti megközelítés dominál *Kéri Katalin*, *Tészbó Júlia*, valamint *Trencsényi László* tanulmányában. A második részben egy-egy téma részletesebb kibontása olvasható a gyermekcultúra igen összetett nézőpontját érvényesítve, ide tartoznak *Király Gabriella*, *Tancz Tünde*, *Klein Ágnes*, *Müller János*, valamint *Tóthné Lázár Noémi* tanulmányai. A frissen megjelent tanulmánykötet új ismereteket, új megközelítési módokat kínál szülők, nevelők, művészek, kutatók és minden érdeklődő Olvasó számára.

Bús Imre elméleti-módszertani vázlata körülhatárolja a gyermekcultúra fogalmát, a kezdetektől követi annak hazai megjelenését, elterjedését. Komplex és gondolatébresztő rendszerezésben láttatja a címadó jelenség összetevőit: nemcsak *időben* (hagyományos és újabb elemek), *tartalmuk* alapján (játék, művészetek, tudomány, technika) rendszerezi a gyermekcultúrát, hanem fölvezet a *tartal- makra fókuszáló regiszterek* (gyerekszoba-regiszter, iskolai, (magas)kulturális, populáris, ellenkulturális/kortárs regiszter) lehetőségét. Ez utóbbi rendszerezés alkalmas lehet arra, hogy a gyermekcultúra szegmenseit a maguk összetettségében, új nézőpontból szemléljék a téma kutatói. Ugyancsak előremutató a közvetítés folyamatának és rendszerének, fontos elemeinek (föltétlenül tovább bővítendő!) felsorolása, amely kiindulópontja lehet a gyerekkultúráért tevékenykedők, azt kutatók hálózatos együttműködésének.

A történeti tanulmányok sorában *Kéri Katalin* kiváló forrásfeltáró tanulmánya a 17–19. századi Magyarország nőtörténeti, elsősorban a nők nevelésével kapcsolatos kérdéseket tárgyalja. Részletesen adatozza az egész Európában végbe- menő gazdasági-demográfiai változások hazai vetületét, s ezzel összefüggésben az anya- és gyermekcultusz (ki)alakulásának folyamatát. A genderkutatás körébe sorolható írás rendkívül árnyalt, széles körű értelmezést ad.

Tészbó Júlia a gyermekcultúra helyét és szerepét a 20. századelő reformpedagógiai mozgalmának kontextusában, az életreform törekvésekkel összefüggésben elemzi. Ide tartozik Nagy László 1906-ban született kiállítás- koncepciója, az 1914-ben az Iparművészeti Múzeumban megnyílt kiállítás (ahol gyerekek számára készült tárgyak és gyermekalkotások egyaránt helyet kaptak). Kiemelt figyelmet kap Nádai Pál munkássága is, mindenekelőtt az 1911-ben megjelent *Könyv a gyermekekről – munka, játék, művészet*. A mindennapi élet, a környezet modern átalakítása iránti igény megjelenése (gyerekszoba, bútorok, gyermekruházat), a komplex szemléletmód a mai gyermekcultúra-kutatás számára is példaadó lehet.

A közelmúltat, az 1970-es 80-as éveket *Trencsényi László* mutatja be, aki ezt az időszakt a modern magyar gyermekcultúra fénykoraként, az „eredeti felhalmozás” korszakaként ábrázolja. Ez volt a „még” és a „már” ideje, amikor a konzumszemlélet még nem uralta el a gyerekkultúra világot, a minőségi

szempontok az eladhatóság elé soroltattak, az ideológiai prís pedig enyhült: szabad teret kapott a gyermek- és esztétikumközpontú művészetpedagógia. Ennek hozadékai többek között a *Kincskereső* folyóirat, a gyermek-televíziózás, a csillebérci úttörő szaktáborok, a játszóházi mozgalom. A hazai szakemberek ekkoriban lehetőséget kaptak arra, hogy bekapcsolódjanak a nemzetközi áramlatokba: a Helsinkiben, Prágában, Zágrábban megrendezett művészeti nevelési kongresszusok révén. A korszak végére a szabadság, amely nélkül a művészet nem bontakozhat ki a maga teljességében, adottá vált, de a források – a gyermekkultúra esetében az állami támogatás – lassanként elapadtak, a vásárlóerő meggyengült, az értékszempontok háttérbe szorultak.

A gyermekkultúra résztemáit kidolgozó munkák sorából *Király Gabriella* a gyermeki gondolkodás jellemzőit, kiemelten az óvodás életkort állítja a középpontba. Világosan, lényegretörően, ugyanakkor a maga összetettségében mutatja be a vonatkozó tudományos elméleteket (Freud, Piaget, Erikson, Kohlberg). majd sorra veszi a gyermeki életszakasz varázsos világképének alapvető vonásait. Gyakorlati példákon keresztül az olvasó megismerheti a felnőtt és a kisgyermek gondolkodásának és világlátásának alapvető különbségeit.

Érzékeny és súlyos kérdést feszeget *Tancz Tünde* tanulmánya, amely az olvasóvá válás és a könyv gyermekek életében betöltött szerepét vizsgálja. A gyermekkönyvet – a szerző árnyalt, funkcionális megközelítésének köszönhetően – a játéktárgytól az olvasható szövegig értelmezi. Kiemelt figyelmet kap a könyv szerepe a kultúrához való hozzáférésben: a családi szocializációs közegek közti különbségek, és az a kérdés, hogy az intézményes nevelés-oktatás mit tud hozzátenni a gyermek személyiségének kibontakoztatásához a literációs környezet tudatos alakításával. A felelősségteljes elemzésből következő tanulságok a pedagógusképzés, az oktatás-nevelés intézményes rendszere és az oktatáspolitikai döntéshozók számára egyaránt iránymutató.

A hajósi német gyermekfolklor aprólékos mikrovizsgálata arra a kérdésre keresi a választ, hogy a nemzetiségi kultúra elsajátításában milyen szerepet tölt be a (nemzetiségi) gyermekkultúra. *Müller János* ugyanakkor nem vész el a részletekben – épp ellenkezőleg –, olyan felismerésekhez jut el, amelyek általános érvénnyel igazak az anyanyelv és az identitás formálódása szempontjából. A kodályi alapelveken nyugvó ének-zenei nevelés összekapcsolása a nemzetiségi (s egyben lokális) hagyományokkal újabb jó példa arra, hogy a család által korábban betöltött szerepet (spontán hagyományozódás) hogyan, miért veheti át (sőt, kell, hogy átvegye) az óvoda, az iskola.

Klein Ágnes a magyarországi német gyermekirodalom elmúlt 30 éves hagyományának elemzését összekapcsolja a hazai németség nyelvvesztésével és az iskolai nemzetiségi nyelvoktatás kérdéskörével. Megállapítja, hogy a vizsgált alkotások a német nyelvterületen született gyerekirodalmi művekkel nem pótolhatóak, ugyanakkor kulturális beágyazottságuknak köszönhetően híd-szerepet töltenek be. A társadalmi valóságot úgy képesek bemutatni, ahogyan az csak a magyarországi németség esetében érvényes.

Az énekes népi játékok és a jeles napi szokások közös vonásait tárja föl *Tóthné Lázár Noémi* munkája azzal a céllal, hogy az óvodai nevelésben, mindenekelőtt az ének-zene területén, ezek a felismerések alkalmazhatók legyenek. Arra a következtetésre jut, hogy a Kodály-módszeren alapuló, nagy hagyományú pedagógusképzésben sincs megfelelően megoldva a néphagyomány megismertetése, módszertani szempontból pedig a hagyományok közvetítésének módszertana.

2013. május 29-én az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karán került sor a könyv bemutatójára, amelyet műhelymunka, majd *Mi újság a gyerekkultúrában?* címmel kerekasztal-beszélgetés követett, Bethlenfalvy Ádám, Sinkó István, Rózsa János, Pompor Zoltán és Sándor Csilla felkért hozzászólók, valamint Trencsényi László moderátor és a közönség aktív részvételével.

A tanulmánykötet és a hozzá kapcsolódó szakmai rendezvény új lendületet adott az együttgondolkodásnak. A frissen alakult *Gyermekcultúra Kutatócsoport* révén szervezetileg is megerősödve folytatódhat az a szakmai diskurzus, amely a már meglévő kereteket folyamatosan tágítva, egyre több érdeklődőt von be köreibe.